

Карпенко А.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету, konepark@mail.ru

НЕОПРАГМАТИСТСЬКА РЕЦЕПЦІЯ ФІЛОСОФІЇ МАРТИНА ГАЙДЕГГЕРА

У статті проаналізовано концептуальну парадигму неопрагматистської рецепції філософії Мартіна Гайдеггера в американській інтелектуальній традиції. Зокрема, проаналізовано праці Г. Дрейфуса, М. Окрента і Р. Рорті. Показано, що у контексті неопрагматистської програми філософування М. Гайдеггера розглядається з позицій філософії розуму, епістемології, метафізики та філософії мови. Горизонтом, що сполучає Гайдеггерове мислення з прагматизмом, постала критика репрезентаціоналізму традиційної філософії.

Ключові слова: прагматизм, парадигма, рецепція, репрезентаціоналізм, феноменологія, історіографія.

Карпенко А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета, konepark@mail.ru

НЕОПРАГМАТИСТСКАЯ ПАРАДИГМА РЕЦЕПЦИИ ФИЛОСОФИИ МАРТИНА ХАЙДЕГГЕРА

В статье отображен анализ концептуальной парадигмы неопрагматистской рецепции философии Мартина Хайдеггера в американской интеллектуальной традиции. В частности, проанализированы

труды Ю. Дрейфуса, М. Окрента и Р. Рорти. Показано, что в контексте неопрагматистской программы философия М. Хайдеггера рассматривается с позиций философии разума, эпистемологии, метафизики и философии языка. Горизонтом, объединяющим мышление Хайдеггера с прагматизмом, стала критика репрезентационализма традиционной философии.

Ключевые слова: прагматизм, парадигма, круглосуточно, репрезентационализм, феноменология, историография.

Karpenko A.

PhD in Philosophy, Associate Professor of Philosophy, socio-political and law sciences department of Donbas state pedagogical university, konepark@mail.ru

NEOPRAGMATIST PARADIGM OF RECEPTION OF MARTIN HEIDEGGER'S PHILOSOPHY

The article analyzes the neopragmatist conceptual paradigm in reception of Martin Heidegger's philosophy within American intellectual tradition. In particular, it focuses onto the works of H. Dreyfus, M. Okrent and R. Rorty. It is shown that in the context of the neopragmatist program Heidegger's philosophizing was considered from the standpoints of philosophy of mind, epistemology, metaphysics and philosophy of language. The horizon connecting Heidegger's thinking with pragmatism consisted in criticism of representationalism of traditional philosophy.

Keywords: pragmatism paradigm, reception, representationalism, phenomenology, historiography.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Приклад неопрагматистської рецепції Гайдеггерової філософії виглядає певним взірцем плідного синтезу американської інтелектуальної традиції з Гайдеггеровим філософуванням. Власне зміст неопрагматистських інтерпретацій має постати предметом детальних розвідок у напрямку

компаративних досліджень з історії гайдеггерознавства, викликану відчуттям того, що інтеграція до світового філософського процесу є чинним викликом для української філософської спільноти. І саме історія філософії є тією галуззю науки, що має нагадувати іншим фаховим напрямкам філософії про умови когерентності єдиного смислового поля. Реалізація цієї функції забезпечується експлікацією контекстів формулювання тих або тих питань, яка б унаочнила питомі тенденції світового філософського процесу та скоординувала б розвиток вітчизняного філософування. На жаль, майже відсутні ознаки зацікавленості українських фахівців від історії філософії в дослідженні *похідних* ліній герменевтики, що характеризують історичну та світоглядну своєрідність конкретного досвіду читання та міркування над філософськими ідеями. Поступ цих контекстів та еволюція такого досвіду визначають закономірності тієї світової інтелектуальної історії, у якій українське суспільство ще має себе ствердити.

Аналіз наукових досліджень. Уже наприкінці вісімдесятих років минулого століття, у контексті гарячих дискусій щодо Гайдеггерової справи, актуальною стала потреба в ревізії усталених підходів до оцінки філософії неоднозначного німця. Про це свідчить стаття Девіда Колба «Сторічний Гайдеггер, в Америці» (1991) [2], де започатковується дослідження рецепції філософської спадщини М. Гайдеггера в Сполучених Штатах Америки. У ширшому контексті інтелектуальної історії розглядає американську рецепцію творчості М. Гайдеггера Мартін Уеснер, автор монографії «Гайдеггер і Америка» (2010) [9]. А нещодавні розвідки Леслі МакЕвой [3] і Томаса Шигана [8] підтверджують питомисть історіографічної проблематики в американському гайдеггерознавстві.

На жаль, для української історико-філософської науки потреба в дослідженні шляхів становлення гайдеггерознавства в інших інтелектуальних культурах залишається позбавленою уваги.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Ключовим аспектом досліджуваної проблеми для нас постає наближення

прагматистської інтерпретації філософії Гайдегера до марксистських основ вітчизняної історико-філософської науки.

Формулювання мети та завдань статті. Мета дослідження полягає у визначенні концептуальної специфіки неопрагматистської парадигми рецепції філософії М. Гайдегера, представленої в працях Г. Дрейфуса, М. Окрента і Р. Рорті.

Виклад основного матеріалу. Глобальний дискурс, де центральним референтом є філософська фігура Мартіна Гайдегера, уже давно набув ознак окремої галузі гуманітарного знання або, навіть, інтелектуальної субкультури. Проте, цей глобальний контекст майже не актуалізується в численних гайдеггерознавчих розвідках українських авторів. Зокрема, залишається без уваги історія розуміння Гайдеггерівського філософування різними спільнотами. Дослідження цієї історії допомогло б віднайти локус мислення Гайдегера, що мав би евристичну питомість для парадигмальних ідей вітчизняної традиції. До таких ідей ми зараховуємо вчення про діяльнісну природу людини, марксистський варіант якого не вичерпав власної пізнавальної значущості та потребує подальшого розвитку, оскільки саме гегелівсько-марксистська фразеологія визначає специфіку нашої філософської концептуальної парадигми.

Поряд із дослідженням марксистської критики Гайдегера цікаво простежити рецепції його філософування мислителями, що сповідували інші філософські спрямування в межах загального діяльнісного розуміння людини. Зокрема, таким ученням є американська традиція прагматизму. Новітня хвиля популярності прагматизму, що визначила інтелектуальний клімат у Америці 80-х років минулого століття, дійсно запропонувала декілька своєрідних прочитань Гайдегера.

Одним із найвпливовіших коментаторів Гайдегера зі стану неопрагматиків постав Г. Дрейфус, професор Каліфорнійського університету, який доклав чимало зусиль у справі інтерпретації європейської філософії в термінах аналітичної традиції. У відомій праці «Буття-у-світі: коментар до

Гайдегера» (1991) Г. Дрейфус досліджує Гайдеггерово розуміння практики. На думку американця, Гайдеггер одстоює ідею залежності практичної поведінки від досягнення сукупності смислів, пов'язаних із цими практиками, що за визначенням мають соціальний характер. Г. Дрейфус фокусує власну увагу на категоріях *das Man* та *Mitsein*, однак він утримується від екзистенціалістських імплікацій на користь феноменологічного та онтологічного вимірів їх змістовності. Ідеї Гайдеггера органічно долучаються до критики картезіанства. На рівні епістемології Г. Дрейфус виявляє картезіанську фігуру знання як результату споглядання, що спирається на уявлення про відсторонення суб'єкта від об'єкта споглядання, яке, на думку американця, можна ототожнити з теоретичною позицією. На рівні онтології він розглядає картезіанську структуру присутності речей як первісної даності, нічим іншим не детерміновану, у світлі Гайдеггерового розрізнення між структурами *Vorhandenheit* і *Zuhandenheit*, що дозволяє осмислити присутність-для-споглядання як дериват присутності-для-використання.

Проте ключовою ідеєю М. Гайдеггера для Г. Дрейфуса постає герменевтична деструкція традиційної репрезентаціоналістської теорії пізнання. Логоцетристська модель пізнання світу як суми фактів, що корелює з множиною елементарних тверджень, осмислюється у термінах феноменології як похідна від герменевтичних модальностей інтенціональної свідомості, що вкорінені в практичній діяльності людини. Ця тема інтерпретується Г. Дрейфусом у контексті прагматизму та аналітичної філософії.

Зміст Гайдеггерового прагматизму *stricto senso* спробував дослідити М. Окрент. На думку професора Коледжу Бейтса, філософія М. Гайдеггера має наступні елементи прагматистської парадигми: антиесенціалізм, визнання примату практичного розуміння над теоретичним пізнанням, ознаки «прагматистської метафізики» у ранніх творах німця. М. Окрента цікавить можливість розширення Гайдеггерової герменевтики *Dasein* до рівня трансцендентальної методології дослідження прагматики життя людини. У

концептуальній оптиці М. Окрента «структура аргументації, яку використовує ранній Гайдеггер для обґрунтування власних ідей є чисто верифікаціоністською, хоч цей верифікаціонізм був водночас холістичним і прагматичним» [5, с. 5]. Нагадаю, що верифікаціонізм є емпіристською доктриною істинності, згідно з якою, істинність речень залежить від даних наших відчуттів. М. Окрент, звичайно, супроводжує таке сміливе узагальнення низкою зауважень, що суттєво підривають сам його задум віднайти спільний знаменник між логічним позитивізмом і фундаментальною онтологією.

Такий спільний знаменник віднаходить найвідоміший представник неопрагматизму Р. Рорті, який порівнює стратегії гіпостазування мови у Вітгенштайна та Гайдеггера. На думку американця, ранній Гайдеггер та пізній Вітгенштайн уособлюють найкращі інтенції сучасного філософування до осягнення буття людини в конкретності її існування, вимагаючи радикального оновлення методології філософського пізнання. Деструкція фігури класичного суб'єкта і вивільнення цікавого концепту Dasein є дійсно цікавими для сучасності методологічними паттернами, але напрямок, у якому Гайдеггер розвинув власні ідеї, для Рорті залишився незрозумілим і метафізичним по суті.

Р. Рорті пропонує дійсно іронічне прочитання історії філософії, що використовує філософський дискурс як дискурс, тобто сукупність висловлювань, що можна долучити до альтернативного контексту. Така іронія відсутня у Г. Дрейфуса і М. Окрента. На думку Р. Рорті, Гайдеггеру не вдається уникнути пастки «метафізики мови», що охопила інтелектуалів у минулому столітті [Див.: 7, с. 14]. Американський філософ наполягає на виявленні антиметафізичних інтенцій Гайдеггерового мислення та нівелюванні містичного ореолу навколо фігури неоднозначного німця.

Висновки, перспективи подальших досліджень. Дослідження неопрагматистської рецепції філософії М. Гайдеггера дозволило визначити ключові тематичні напрямки інтерпретації: антирепрезентаціоналізм, увага

до діяльнісних основ людського буття, критика метафізики. Визначені відмінності між іронічним прочитанням Гайдеггера у Р. Рорті та академічною герменевтикою Г. Дрейфуса та М. Окрента. На нашу думку, саме підхід Р. Рорті краще відповідає сучасним запитам інтелектуального процесу і вимагає більш глибокого дослідження.

Список використаних джерел

1. Dreyfus H. L. Being-in-the-world: a commentary on Heidegger's being and time, division I / Hubert L. Dreyfus. – Cambridge: The MIT Press, 1991. – 384 p.
2. Kolb D. Heidegger at 100, in America / David Kolb // Journal of the History of Ideas. – 1991. – Vol. 52, No. 1. – P. 140–151. DOI: 10.2307/2709586
3. MacAvoy L. Heidegger's Anglo-American Reception / Leslie MacAvoy // The Bloomsbury Companion to Heidegger / [ed. by Fr. Raffoul and E. S. Nelson]. – London: Bloomsbury, 2013. – P. 425–432. DOI [10.5040/9781472548313.ch-053](https://doi.org/10.5040/9781472548313.ch-053)
4. Martin Heidegger: in Europe and America / edited by E. G. Ballard and Ch. E. Scott. – The Hague: Martinus Nijhoff, 1973. – 204 p. <http://dx.doi.org/10.1007/978-94-010-1981-1>
5. Okrent M. Heidegger's pragmatism: understanding, being, and the critique of metaphysics / Mark Okrent. – Ithaca: Cornell University Press, 1988. – 314 p.
6. Richardson W. J. Heidegger : Through Phenomenology to Thought / William J. Richardson. – New York : Fordham University Press, 2003. – 810 p.
7. Rorty R. Essays on Heidegger and others: philosophical papers / Richard Rorty. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 202 p. doi:10.1017/cbo9780511609039
8. Sheehan Th. The Reception of Heidegger's Phenomenology in the United States Unpublished manuscript / Thomas Sheehan. – [Available at]: https://www.academia.edu/26545151/The_Reception_of_Heideggers_Phenomenology_in_the_United_States

9. Woessner M. *Heideggerr in America* / Martin V. Woessner. – New York : Cambridge University Press, 2011. – 308 p.
<http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511777998>

REFERENCES

1. Dreyfus H. L. (1991), *Being-in-the-world: a commentary on Heidegger's being and time, division I*, The MIT Press, Cambridge, 384 p.
2. Kolb D. (1991), Heidegger at 100, in *America, Journal of the History of Ideas*, Vol. 52, No. 1. , pp. 140–151.
3. MacAvoy L. (2013), Heidegger's Anglo-American Reception. In: *The Bloomsbury Companion to Heidegger*, Bloomsbury, London, pp. 425–432.
4. Ballard E. G. (ed), (1973), *Martin Heidegger: in Europe and America*, Martinus Nijhoff, The Hague, 204 p.
5. Okrent M. (1988), *Heidegger's pragmatism: understanding, being, and te critique of metaphysics*, Cornell University Press, Ithaka, 314 p.
6. Richardson W. J. (2003), *Heidegger : Through Phenomenology to Thought*, Fordham University Press, New York, 810 p.
7. Rorty R. (1991), *Essays on Heidegger and others: philosophical papers*, Cambridge University Press, Cambridge, 202 p.
8. Sheehan Th. (2016), *The Reception of Heidegger's Phenomenology in the United States*. Unpublished manuscript.
9. Woessner M. (2011), *Heideggerr in America*, Cambridge University Press, New York, 308 p.